

Curs 2019-2020
Graduat Universitari
Senior

ASSIGNATURA: LA CULTURA DE CASTELLÓ I EL SEU MARC DE REFERÈNCIA
Codi 3029 3r curs. Credits 2 Primer semestre: Setembre-Octubre 2019
Professor: José Juan Sidro Tirado.

Sessió 7ª.- 22-10-2019 / 16:00-17:15 HA1020AA

7.- Referents laborals:

7A.- Professions, oficis i característiques dels habitants de la ciutat.

7 Referents laborals:

Justificació:

L'ofici és la mesura exacta de la capacitat de l'home de ser home. La capacitat de fer eines i usar-les, la possibilitat d'un aprenentatge intel·ligent i l'adquisició d'una habilitat, separa a l'home dels altres éssers animals.

Només els humans fan eines, només nosaltres tenim la capacitat de decidir, en prendre consciència del món, com volem modificar-lo.

Recuperar la memòria d'alguns dels oficis tradicionals que el progrés ha fet en alguns casos desaparèixer i en altres evolucionar, de la Vila de Castelló, i veure com aquests hi han influït en la nostra cultura, serà l'objectiu principal d'aquesta sessió.

7A.- Professions, oficis i característiques dels habitants de la ciutat.

És impossible d'entendre la trajectòria de Castelló com a poble, la nostra transformació de petita vila agrícola, nascuda al marge de les principals vies de comunicació i a l'ombra d'altres poblacions com Borriana o Borriol, en la ciutat que ara s'ha convertit, sense destacar el pes demogràfic i econòmic del conjunt de treballadors i treballadores dedicats al món artesanal, comercial i professional.

Provarem de situar els costums, treballs i vides quotidianes en el marc del pas del temps, marcat per etapes de prosperitat i crisi, que en definitiva, han ajudat a conformar la cultura actual, perquè, en realitat, la vida de la ciutat no pot ser reduïda només a l'activitat econòmica, més bé ve lligada a necessitats socials.

L'agricultura és la base professional del veïnat els primers anys després del trasllat. Tanmateix l'aparició de l'artesanat és simultani al procés d'urbanització. Els artesans eren aquells que exercien un ofici amb les mans i molts d'ells són capaços de fer de l'ofici un art.

Tots els oficis tenien el seu patró i totes les feines tenien la seua associació, que era el gremi, poderosa agrupació professional i religiosa. Tot açò va perdurar en el temps. No fa més de 150 anys que va canviar; la tasca artesana va prendre a la ciutat nous aires i va transformar-se. Les màquines van ser les protagonistes, i l'ésser humà ja quasi no treballa amb les mans directament.

Ferrers

Tal vegada un dels primers oficis al nou poble fou el de ferrer, lligat a l'agricultura per la necessitat de fer i reparar les eines agrícoles: les arades, les dalles, les falçs, les aixades, les destrals... A aquest grup prompte van afegir-se els manyans, calderers, llanterners, ferradors, escopeters o argenters, malgrat que en moltes ocasions, tots els treballs del ferro, a la incipient ciutat, els feia el ferrer.

Serrallers i manyans van ser a Castelló els primers oficis que van separar-se del ferrer. El serraller es va especialitzar en la forja, que és l'art de convertir un lingot de ferro en una peça útil: reixes, picaports, claus o, graelles, un ofici que requeria una fortalesa física considerable a la vegada que enginy, d'ací el nom de manyans, o siga manyosos.

Corders - Espardenyers

Prompte van aparèixer també al poble els corders, fins i tot abans de l'expulsió dels moriscos, i lligat al corder l'ofici d'espardenyer que, naix com a ofici complementari a d'altres, llaurador, carboner o barber, i que es practicava principalment en èpoques de pluja o fred quan no podia eixir-se al camp.

En l'elaboració de l'espardenya tenien un protagonisme també les dones. Mentre els homes s'ocupaven de confeccionar la sola, elles adaptaven la resta, punteta, taló i treneta.

El gremi fou de corders i espardenyers, ja que per a l'elaboració de l'espardenya era necessària la corda, confeccionada pels corders amb fibra natural ja fora jute, espart o, principalment, el cànem.

Fusters

La importància que tenia aquest treball a Castelló es veu en el fet que antigament els fusters, aquells que treballaven la fusta, formaven un gremi amb nombroses varietats, ja que comprenia també els escultors, entalladors, retaulers, i sobretot els mestres de fer carros, el mitjà de transport de persones i mercaderies que per molts anys va ser l'amo dels carrers.

El terme ebenista és més recent. Els fusters també feien tot tipus de mobles, cadires, taules, armaris o prestatgeries, que en un principi eren de fusta massissa i molt posteriorment, allà cap al segle XVI, va introduir-se la fórmula del bastiment, en la que l'armadura era feta amb fusta barata i després "la xapaven" amb fusta més fina com l'eben, anomenat també banús, una fusta molt pareguda a la del caqui. Enteneu allò d'ebenista?

Obrers de Vila

L'obrer i la construcció han anat evolucionant amb el pas del temps els dos junts. El d'obrer sempre ha estat un ofici molt polivalent, ja que abraçava tots i cadascun dels treballs que podia eixir o fer en l'ofici, i no com ara, que es parla d'especialistes, cas del guixaire, pisaire o encofrador, per exemple.

Al principi l'element bàsic de la construcció fou la calç obtinguda de les pedres calcàries. En contacte amb l'aire i l'aigua s'enduria, formant un sol cos amb les pedres o rajoles.

La característica principal d'aquest ofici és la pluralitat de tasques que exerceixen els treballadors, i és per això, que un paleta posseeix un gran nombre de destreses, habilitats i coneixements de tots els treballs que realitza.

El perfil professional de l'ocupació de l'obrer de vila, té com a competència general, organitzar i realitzar treballs de paleta com a obra de fàbrica, cobertes ceràmiques i revestiments amb morters.

Forners

A l'època medieval, els senyors, els poderosos, tenien controlat tot allò que era estrictament necessari per a les persones i entre aquestes coses es trobaven els molins i els forns, i cobraven pel seu ús.

Posteriorment van passar als ajuntaments, que els deixaren lliures per al seu ús o cobrant un lloguer. Tal com va anar desapareixent la societat estamental, els fornars anaren comprant els forns existents o, fins i tot, construint-ne de nous, encara que durant molts anys la gent seguiria pastant-se el pa a casa i usant el forn només per a coure'l, d'ací la denominació més tradicional de forner davant la de panader o flequer que ja implica la confecció del pa. Els fornars de professió solien ser hòmens, però a les cases, normalment, solien ser les dones les encarregades de pastar.

Els forns de llenya, o moruns, podien ser de diverses grandàries però tots funcionaven de la mateixa manera: construïts en forma de volta, s'escalfen fent foc dins d'ells. El secret del forn morú restava en la capacitat de les parets de pedra, que l'envoltaven, per acumular calor.

El treball del moliner

Els moliners solien rebre el forment i els cereals a pes, i tornaven la farina i el segó també a pes, barrejats tal com eixien després de la molta. Havien de refer les manques o minves i, en cas de ser necessari, els havien de porgar o garbellar, i sense salari.

No podien treballar des del dissabte, després de tocar vespres, fins al diumenge després de la mateixa hora, sota pena de perdre tots els drets de molta percebuda.

El públic tenia llibertat de moldre al molí que volgués, però havia de portar-hi el blat pel seu compte, de manera que el moliner mai no podia donar compensacions econòmiques de cap manera per atraure clients, ni prestar o donar forment a baix preu, ni fer composicions per la molta.

Sempre estaven sota sospita de frau i d'ací els tòpics i les dites: Els sastres roben pedaços i fan vestits escassos, els moliners roben blat i farina d'amagat, però mai estan grassos.

Toneller – boter

A la part seca del terme de Castelló, la vinya va tindre per molts anys un especial protagonisme agrícola, essent al segle XVI l'exportació de vi, sobretot per proveir la marina reial, una gran font d'ingresos per molts llauradors de la Vila.

Al segle XIX la vinya fou el cultiu predominant al secà castellonenc en part a causa de la depreciació de l'oli d'oliva. La crisi de l'oïdium que va afectar les vinyes espanyoles no va manifestar-se a les terres valencianes que augmentaren la seua producció.

Per fer front a aquesta producció van aparèixer els artesans tonellers, que fabricaven o arreglaven els tonells o botes grosses, arribant a ser una professió molt ben considerada econòmicament i socialment.

Normalment el toneller es desplaçava als cellers per reparar i tot el procés passava per les seues mans, si calia fer tonells nous, aleshores ho feia al seu taller, emprant com a base la fusta de roure o de castanyer -per a fer les costelles-, la boga -per unir juntes-, i el ferro -pels cercles o fleques.

L'aiguader

Abundància d'aigua sempre havia estat sinònim de poblament dispers, mentre que dèficit hídric o escassetesa venia a significar poblament concentrat. La ciutat de Castelló sempre ha comptat amb l'aigua del Millars, que arribava a la Vila a través de la séquia Major.

Els aiguaders solien repartir aigua per les cases particulars, ajudats d'un carret on transportaven un bon grapat de cànters. Una vegada arribats al domicili del client solien omplir les enormes gerres d'obra que hi havia a l'entrada o al corral de les cases, també reomplien o intercanviaven els cànters, cantarelles, gibrells i d'altres recipients.

Les cases més ben dotades podien, fins i tot, comptar amb un pou propi, un aljub o una cisterna que recollia l'aigua de la pluja. Als temps de l'aiguader, les dones feien la bugada als rentadors públics.

Des del segle XIII, és a dir, des de la fundació de la Vila fins a primeries del segle XX, quan es generalitzà l'aigua potable i l'electricitat, el de l'aiguader fou un ofici principal i imprescindible per a la vida quotidiana a la nostra ciutat.

Evidentment, eren altres temps, més modestos, sense tantes comoditats, però amb un patrimoni espacial que mai podrà recuperar-se.

Un ofici de dona: la comare.

De mare només n'hi ha una i de tota la vida li serem deutors, però també és ben cert que, només guaitar el cap, hi ha algú més a l'altre costat, és l'ajudant femenina, la comare.

La dona en cinta, a la vila medieval, seguia realitzant les seues tasques ordinàries fins al darrer moment, pràctica que suposava, moltes vegades, parir al camp o pujada dalt del carro sense temps per arribar al poble. Però el més freqüent és que foren ajudades, físicament i psicològica, per les comares que solien facilitar-los uns beuratges recollits de la tradició i la seua pròpia experiència, ja que a les nostres comarques no tingueren cap preparació teòrica fins a partir del 1898 quan començaren a exigir la titulació d'Infermeria.

De tota manera, malgrat els avanços de la medicina, més que la destresa en l'ofici també es valorava que, després de superar el període de pràctiques, les habilitades dominaren l'administració del baptisme, per si de cas, ja que no n'eren pocs els xiquets o xiquets que naixien en males condicions.

Pintors i emblanquinadors

L'ofici de pintor de brotxa grossa és, tal vegada, el paradigma dels oficis d'ahir i d'avui malgrat que en podem trobar molts més, perquè encara que no es tracta

d'una professió en perill d'extinció, el sistema de pintar cases, parets, portes o finestres, és a dir, la tècnica de treball, ha canviat molt als darrers anys.

En canvi, els emblanquinadors podem afirmar que han desaparegut, sense por a equivocar-nos, perquè l'ús de la calç per emblanquinar murs i estances de la llar ha passat ja al bagul de l'oblit o, com a molt, al racó de la nostàlgia etnològica.

Els pintors i emblanquinadors de la Vila, solien anar a collir o a treballar al camp durant l'hivern, ja que l'ambient sec li anava millor a la calç, de manera que, en arribar la calor es feien les tasques de rehabilitació de les cases.

De tota manera, aquell antic debat entre pintors i emblanquinadors, considerats els primers com a artistes o de més categoria, és a dir, més cars, i els segons com a simples artesans, també ha passat a millor vida, ja que la tecnologia actual que tot ho facilita transformaria qualsevol dels emblanquinadors en un artista.

Els terrissers

L'ofici de terrisser és el més universal de tots i reflecteix la personalitat de la col·lectivitat que utilitza i crea la ceràmica. L'art de treballar l'argila, modelant-la a mà i decorant-la quan encara està humida es remunta al neolític, és a dir, al temps en què l'home esdevé agricultor i ramader.

La ceràmica o terrissa és el resultat de barrejar argila, aigua, elements minerals i vegetals amb el que s'aconsegueix una substància mal·leable, que té com a qualitat principal la seua plasticitat, tanmateix amb la cocció es modifica l'estructura interna i es converteix en una substància dura.

La descoberta del fang cuit va resoldre una necessitat domèstica, ja que va permetre disposar d'uns atifells per cuinar, emmagatzemar i transportar aliments que han arribat fins als nostres dies.

L'ofici de terrisser abraça tot el procés per a l'obtenció de peces de ceràmica, des d'anar a buscar el fang fins a tenir la peça acabada. La primera matèria que utilitza el terrisser és l'argila i la màquina que més sovint identifica el terrisser és la roda o torn.

De les seues mans eixien per a la venda cossis, cànters, canterelles, llibrells, bevedors, menjadores, testos, conilleres i, fins i tot, tubs de diverses mesures... fins que el plàstic actuà com la plaga del minador.

Els altres artesans...

Hem recopilat un llistat, a tall d'exemple, d'alguns oficis artesans antics, però gens exhaustiu i sense cap pretensió d'abastar-los tots perquè la història seria interminable:

armer (arranjava les armes), armillera (xalecos), barber (afaitar), brodadora (brodats), caçador (vivía de la caça), calderer (construïa calderes i utilitatges de coure), camiserà (camises), castanyera (venia castanyes), capeller (capells), canyisser (canyissos, feia tramats de canya per guardar fruita i altres), cantirer (càntirs o atuells de terrissa), cisteller (cistells o altres objectes de vímet), cerer (ciris), clavetaire (clavilles, claus), confiter (dolços), daurador (daurats), enllustrador (de calçat), esmolador (esmolava pel carrer), esparter (objectes d'espart), esquilador (de cavalls, ovelles), faixaire (faixer, faixes), ferrador (de cavalleries), fideuer (feia fideus i pastes per a sopes), filador (de cànem), fosser (enterra els morts), fonedor (fon metalls), gallinaire (matava les gallines), gorrista (gorres), llenyataire (fa llenya), mainadera (passejadora que cuida la mainada, els menuts), manobre (peó de la construcció), mondonguera (acudia a les cases en la matança del porc), matalasser (matalaper, feia i adobava matalassos), modista (confecció de roba de dona o de xiquet), muler (cuidava les mules), pregoner (pregons), paraigüer (arreglava paraigües), pellaire (pellero, baratava pells de conill per pinces d'estendre o caixes de llumins), picapedrer (treball de la pedra), podador (tallador d'arbres), pouer (perfora i construeix pous), puntaire (fa puntes, tatxes), rajoler (feia les rajoles a mà), rellotger (rellotges), sabater (sabates), saboner (feia sabó), sangnador (treia sang de les persones amb sangoneres; molts eren barbers), sastre (roba d'home), sedasser (sedassos), teuler (teules), teixidor (teixits), tintorer (tint), traginer (de mercaderies), vidrier (vidres, vitralls).

Ara, per poc que deixe anar les ales dels records, se'm representa brillant un món encantador –i no ho amaguem: duríssim, injust– en el qual emergeixen amb un protagonisme clar, el llimonero, el pastor o la resadora dels soterrars... un temps, un poble, una forma de ser, que és bressol del que ara som i continuarem sent.